

NEW YORK TIMES BESTSELLER

PĚT
ZÁKLADNÍCH
ŽIVOTNÍCH
OTÁZEK

INSPIRATIVNÍ KNIHA
MOUDROSTI,
KTERÁ NAVŽDY ZMĚNÍ
VÁŠ ZPŮSOB MYŠLENÍ

JAMES E. RYAN

JAMES E. RYAN

PĚT
ZÁKLADNÍCH
ŽIVOTNÍCH
OTÁZEK

WAIT, WHAT?

Copyright © 2017 by James E. Ryan

Published by arrangement with HarperCollins Publishers.

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována

bez písemného souhlasu nakladatele.

Překlad © Jana Rosie Dvořáková, 2018

Obálka © Jiří Miňovský – ARBE, 2018

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2018

ISBN 978-80-7642-375-6 (pdf)

JAMES E. RYAN

PĚT
ZÁKLADNÍCH
ŽIVOTNÍCH
OTÁZEK

Přeložila: Jana Rosie Dvořáková

*Věnováno Dougu Kendallovi
(1964–2015)*

ÚVOD

PROČ SE PTÁTE?

Víte, že ve skutečnosti existuje pouze pět základních životních otázek? Na ty byste se měli ptát sebe i druhých pravidelně. Pokud si zvyknete používat těchto pět otázek v běžném životě, budete šťastnější a úspěšnější. A nakonec po zvážení všeho můžete také dobře odpovědět na otázku, kterou jsem nazval „bonusovou otázkou“ – já osobně ji považuji za nejdůležitější ze všech, před kterými jsem kdy stál.

Ještě počkejte, pokud chcete knihu odložit. Jsem si jistý, že to, co jsem napsal, se vám může zdát nadsazené a možná i trochu podivné. Mou jedinou omluvou je, že základem pro napsání této knihy se stal můj proslov na jedné z promócí – a takovéto proslovy bombastické jsou.

Pokud se vám tohle čtení zdá příliš okázalé, to byste teprve měli slyšet můj proslov! Jinými slovy, byl

bych moc rád, kdybyste mne nesoudili příliš tvrdě. Minimálně vám mohu slíbit, že kniha není úplně stejná, a taky je, doufám, zábavnější než můj proslav. A určitě je delší.

Proslav jsem pronesl jako děkan Pedagogické fakulty Harvardovy univerzity. Každý rok mám povinnost z pozice děkana při promoci pronést pár stručných postřehů, které ve skutečnosti nejsou tak stručné. A promující studenti se svými rodinami mají povinnost naslouchat. Podobně jako řada dalších v této zemi i oni jsou nuceni výměnou za diplom přetřpět celé moře banalit a otřepaných frází, přemáhat nudu a čelit vedru. Řekl bych, že moje loňská řeč o těchto základních životních otázkách byla dobrá. Ne skvělá, ale dobrá určitě.

Nemyslel jsem si, že moje řeč se bude tak „virálně“ šířit, ale stalo se. Miliony lidí sledovaly tento krátký klip on-line. Mnoho jich poslalo spoustu lichotivých komentářů. Samozřejmě přišly také komentáře nespokojené, rozladěné i zcela nelichotivé. Většinu z nich si pamatuji; některé byly velmi zábavné. Ostatně tak to ve světě on-line komentářů bývá – a já jsem si vzal od každého trochu.

Pak se mi ozval nakladatel s návrhem, abych napsal na základě svého proslavu knihu. A vy ji teď čtete. Tedy minimálně jste ji dočetli až sem.

Proč tedy vznikl proslav a pak kniha o tom, jak je důležité pokládat dobré otázky, především pět

základních otázek? Dobrá otázka. (Chápete?) I když tato je tak trochu osobní.

Vždycky mne fascinovaly otázky, byl jsem jimi téměř posedlý. I já, když jsem byl mladší, jsem se podobně jako většina dětí na spoustu věcí ptal. Problémem se však stalo, zejména pro moji rodinu a přátele, že jsem z toho zvyku nikdy nevyrostl. S určitými rozpaky si vybavuji mnoho konverzací při večeři s rodiči a mou ubohou sestrou, když museli přetrpět moje nekončící zvědavé vyptávání.

Když jsem byl trochu starší, už jsem nepokládal otázky jako „Proč je nebe modré?“, podobaly se spíše výslechu svědků u soudu. Myslím, že mé vyptávání nebylo nepřátelské, spíše neodbytné. Ptal jsem se svých rodičů, proč si myslí, že určité věci jsou pravda. A jestli mají nějaké důkazy, kterými by podpořili svá přesvědčení. Zeptal jsem se třeba své maminky, jaké má důkazy, že Ronald Reagan by byl dobrým prezidentem, a tatínka zase na to, jaké důkazy má on pro to, že by byl prezidentem špatným. Ptal jsem se obou, jaké reálné důkazy mají, že papež je zástupcem Boha na Zemi. Samozřejmě ne všechny mé otázky byly takhle vznešené. Moji rodiče museli podstupovat spoustu křížových výslechů týkajících se i všedních témat. Jako třeba proč si myslí, že je důležité, abych jedl růžičkovou kapustu, nebo proč podle nich mám jíst játra a cibuli.

Krátce řečeno, byl jsem doslova otravný. Můj tatínek, který neměl vysokou školu, vůbec nevěděl, co dělat s mými neustálými otázkami a se skutečností, že jediné, co jsem doopravdy uměl, bylo ptát se a házet míčem. Byl nešťastný z toho, že po něm nemám sklony k ničemu technickému a neumím věci řešit. Neměl jsem vůbec žádné praktické dovednosti. Ale nikdy mi nedošla zásoba otázek. Díky tomu mi tatínek opakoval, že bych se měl stát právníkem. Nedovedl si představit, že bych se mohl živit něčím jiným.

Nakonec jsem poslechl jeho radu a po absolvování vysoké školy jsem se zapsal na právnickou fakultu. To mi sedlo jako ulité. Možná víte, že profesori práv většinou vyučují sokratovskou metodou nebo nějakou její modifikovanou verzí. Předkládají svým studentům otázku za otázkou a zkoumají přitom, zda jdou jejich odpovědi stále více do hloubky, nebo jestli spíše pouze trochu mění fakta. Dělají-li to studenti dobře, sled otázek je nutí pořádně přemýšlet nad možnými následky jejich argumentů a hledat obecné principy práva, které mohou použít v mnoha různých souvislostech.

Cítil jsem, že jsem konečně našel svou krevní skupinu, a to byl jeden z důvodů, proč jsem se po několika letech praxe právního zástupce rozhodl stát se profesorem a právo vyučovat.

Krátce poté, co jsem nastoupil jako profesor na Právnickou fakultu Univerzity ve Virginii, což

byla stejná škola, kterou jsem navštěvoval už jako student, přijeli za mnou do Charlottesville rodiče na návštěvu. Můj otec mne požádal, zda by si mohl poslechnout jednu z mých přednášek. Ohlédnuli se zpátky, došlo mne to a taky zabořilo, protože to bylo poprvé a naposledy, kdy mne viděl učit. Za několik měsíců zemřel na infarkt. Nikdo to nečekal.

Tatínek byl trochu překvapený mým rozhodnutím stát se profesorem práv. Věděl, že mne praxe právníka bavila, a nebyl si úplně jistý, jestli být profesorem je opravdová práce. Poté, co byl svědkem toho, kdy jsem celou hodinu strávil tím, že jsem studentům kladl otázku za otázkou, si však uvědomil, že se mi podařilo najít možná jediné povolání, které se pro mne doopravdy hodilo. „To je to, co bys vážně měl dělat,“ řekl a jako trochu v legraci dodal, že by nikdy nevěřil, že by mě někdo mohl platit, abych kladl studentům otázky, které jsou stejně tak rozčilující a otravné jako moje vyptávání při večerech, když jsem byl mladší.

Po patnácti letech vyučování práva na Právnické fakultě Univerzity ve Virginii mi nečekaně nabídli, abych se stal děkanem Pedagogické fakulty na Harvardu. Psal jsem a učil o vyučování práva celou svou profesní dráhu, takže se mi nezdál tak šílený nápad přesunout se přímo na pedagogickou fakultu. A hluboce mi záleželo na tom, jaké možnosti vzdělávání studenti mají. Měl jsem na paměti, že

sám těžím ze vzdělání, které jsem dostal ve svém domovském městečku v New Jersey a později na Yaleu a Univerzitě ve Virginii.

Ani moje maminka neměla vysokou školu, ale oba rodiče pevně věřili v sílu vzdělání a já jsem ji zažil z první ruky. Moji učitelé na vysoké škole v New Jersey mi pomohli dostat se na Yaleovu univerzitu. Doslova to změnilo můj život – otevřelo mi to dveře, o nichž jsem si nikdy nemyslel, že by mohly existovat. A to mne také přivedlo k tomu, že jsem si položil otázku, na kterou jsem se pokoušel odpovědět po celý svůj profesní život: Proč náš veřejný vzdělávací systém pro některé děti funguje dobře, zatímco pro jiné ne, a to zvláště pro ty nějak znevýhodněné, zejména sociálně? Přijal jsem místo děkana na Harvardu, protože mi to přišlo jako jedinečná životní šance pracovat s inspirativní skupinou lidí, kteří byli nadšení myšlenkou zlepšit studentům možnosti vzdělání, na což se příliš často nemyslelo.

V prvním roce jsem zjistil, že děkan musí pronést spoustu proslovů. Nejdůležitější, a také nejobtížnější z nich, je právě při promoci. Vůbec jsem si nebyl jistý, o čem budu mluvit ve svém prvním promočním proslovu, a tak jsem oprášil ten, který jsem měl při maturitě (přiznávám, že jsem byl trochu zoufalý). Téma mého proslovu bylo jedním z těch „nadčasových“ a vysoce originálních. Spousta maturitních proslovů je navíc bez nějaké spojitosti

poskládaných z citátů slavných lidí o nedotknutelnosti času, jako např. od Helen Kellerové, Einsteina nebo Yogi Bera. Když jsem v roce 2014 přepracovával proslov pro právě promující ročník, uvědomil jsem si, že už před třiceti lety jsem se pokoušel říci, ať neplýtváme časem na to, mít z něčeho strach – z minulosti, budoucnosti, nejistoty, jiných lidí, nových myšlenek, nových situací. Stále věřím, že je to pravda.

Ve druhém roce jsem hovořil o jiném tématu, které mne už dlouhou dobu zajímalo: o hříchu „Nečiniš, co činit máš“. V dětství jsem chodil do katolického kostela, navštěvoval jsem pravidelně každý týden mši a sloužil jako ministrant. Pokud to ještě nevíte, co se týká hříchu – a zvláště hříchu Nečiniš, co činit máš –, katolíci to dotáhli opravdu daleko.

O tomto hříchu jsem se poučil při své první zpovědi. Rok předtím, to mi bylo jedenáct, jsme s kamarádem u nás na dvorku zapálili oheň. Pokoušeli jsme se podpálit listí zvětšovací sklem. Když se nám to nedařilo, polili jsme trochu listí benzínem. A to zafungovalo – dokonce tak dobře, že na našem dvorku vypukl celkem slušný požár. Podařilo se nám ho s kamarádem nakonec uhasit, ale odneslo to moje obočí.

Později večer se mne rodiče ptali, jestli náhodou nevím, proč je u nás dvorku ten velký černý pruh

spálené trávy. Předstíral jsem, že jsem právě tak překvapený jako oni.

„To je zvláštní,“ prohlásil tatínek.

Zeptal jsem se ho, proč si myslí, že je to zvláštní.

„Protože jsem si úplně jistý tím, že obočí jsi ráno měl.“

Už na mne dál nenaléhal. Jsem si jistý, že čekal, že se nakonec přiznám – což jsem skutečně udělal. Ale přiznal jsem se nejdříve panu faráři – a teprve pak rodičům. O hodně později, dlužno podotknout.

Původně jsem si nemyslel, že bych tenhle zvláštní hřích přiznal při své první zpovědi. Zdálo se mi to samo o sobě jako dost velký hřích, natož na první zpověď. Začalo mi však docházet, že ve skutečnosti jde o hříchy dva – založení ohně a pak to, co politici někdy označují „ztrátou paměti“, což jsem předstíral, když se mne rodiče ptali.

Když nastal čas zpovědi, zeptal jsem se nejdříve pana faráře, co by se stalo, kdyby člověk nepřiznal všechny své hříchy. V zásadě jsem chtěl znát, co by mne čekalo. A on řekl: „To by také bylo hříchem. Hříchem, kdy nečiníš, co činit máš.“ A sakra, pomyslel jsem si. (To jsem samozřejmě nemohl říci nahlas.) Pan farář mi vysvětlil, že pokud neudělám něco, co bych udělat měl, může to být stejně velkým hříchem, jako kdybych udělal něco špatného.

Myšlenka, že by mohlo být hříchem něco neudělat, mne zpočátku ohromila. Během let jsem ale